

Așezarea și necropola din sec. IV p.Chr. de la Săbăoani

Vasile Ursachi

Abstract: This paper presents the settlement and the necropolis attributed to Sântana de Mureș-Cerneachov culture (4th century A.D.) from the archaeological site of Săbăoani–La Izvoare Nord.

Key words: Săbăoani–La Izvoare Nord, Sântana de Mureș-Cerneachov culture, 4th century A.D.

Cuvinte cheie: Săbăoani–La Izvoare Nord, cultura Sântana de Mureș-Cerneachov, sec. IV p.Chr.

În jurul unor puternice izvoare aflate la circa 2,5 km de satul Săbăoani s-au descoperit mai multe așezări care aparțin unor epoci diferite. Situl ocupa o suprafață de câteva hectare, care se află la mică distanță de grupul de izvoare, în partea de N. Cercetările întreprinse aici, încă din anul 1967, au scos la iveală mai multe așezări suprapuse. Stratul de depuneri arheologice, cu o grosime de circa 1-1,20 m, cuprinde locuiri ce pot fi atribuite culturilor Cucuteni, Noua, primei epoci a fierului, sec. II-III p.Chr., sec. IV p.Chr., sec. VI-VII p.Chr. și epoca medievală, sec. IV-XVII¹.

Locul denumit de localnici *La grădina de zarzavat*, l-am redenumit noi, *La Izvoare Nord* deoarece mai târziu grădina de zarzavat cuprindea aproape întreaga vale, ceea ce ar fi constituit un impediment în înțelegerea situației, mai ales că aveam de a face cu numeroase așezări în diferite puncte ale acestei zone. Așezarea se află la poalele pantei de terasă a Siretului, pe dreapta acestui râu, desfășurându-se pe o suprafață de câteva hectare, care în momentul de față este teren agricol. Cea mai intensă locuire se află în apropierea izvoarelor, aceasta diminuându-se pe măsură ce ne îndepărtăm de ele, pentru ca la o distanță de 1-2 km să semnalăm o altă așezare, fenomen ce a devenit caracteristic în această zonă a Siretului, cu multe izvoare puternice.

Cele patru secțiuni și o casetă practicate în această zonă au dus la descoperirea mai multor complexe de locuire din diferite epoci. Pentru perioada sec. IV p.Chr. avem mai multe complexe închise și o cantitate destul de mare de ceramică descoperită atât în ele cât și în strat. Locuirea mai intensă, din această perioadă, a fost semnalată spre poalele pantei unde s-au descoperit mai multe fragmente ceramice și două locuințe adâncite. Prima dintre acestea au fost descoperite în SI, între metrii 11 și 15 și avea o formă dreptunghiulară, cu colțurile rotunjite, orientată aproximativ E-V. Inițial am crezut că este vorba despre o groapă, dar, adâncindu-ne am putut delimita foarte bine laturile ei. Adâncimea maximă, în capătul de V, este de 1,70 m de la nivelul actual al solului și de 1,30 m de la nivelul de la care a fost săpată. În colțul de NV se află un cuptor din piatră, amenajat pe o suprafață destul de mare din interior. Fundul bordeiului era plat și bine bătătorit, fără a fi lutuit. Intrarea se făcea, probabil, prin partea de E, unde era și mai puțin adânc, fără a se descoperi trepte din pământ cruțat sau gârlici. Este posibil să fi existat scări de lemn. În interiorul bordeiului s-au descoperit mai multe fragmente ceramice, care provin de la diferite tipuri de vase: un vas urnă cenușiu, două străchini, două căni, din care una roșie și o amforetă cenușie, toate databile sec. II-III p.Chr. La acestea, se adaugă mai multe fragmente din pastă ciment caracteristice sec. IV p.Chr., pe baza cărora am datat acest bordei în perioada respectivă.

Cea de a doua locuință, tot de tipul adâncit, a fost descoperită în cele două secțiuni – SI și SII. Pentru dezvelirea ei am mai deschis o casetă. Complexul avea formă dreptunghiulară, cu colțurile rotunjite. Pe latura de E se află o mică platformă, care intră în interior și poate constitui intrarea în bordei, ca o primă treaptă din pământ cruțat, continuată, probabil, cu o scară din lemn. Adâncimea bordeiului era de 1,40 m de la nivelul actual. Fundul locuinței era drept, bine bătătorit, fără alte amenajări interioare. În partea de NV, aproape de colțul bordeiului se afla o groapă cu resturi menajere sau pentru alte nevoi gospodărești, care intra în interiorul locuinței cu 0,30 m, fiind contemporană cu bordeiul. O altă groapă a fost suprapusă de bordei. Tot în interior, în colțul de NE se afla un cuptor în jurul căruia am găsit o mare cantitate de piatră arsă. Din acesta se mai păstra o bună parte din pereți și întreaga crustă de vatră, peste care se afla o mare cantitate de cenușă. Pereții aveau grosimea de 0,60 cm și se păstrau, pe unele locuri, cu înălțimea de 20-25 cm. Lungimea cuptorului era de 70-80 cm, iar lățimea de 50-60 cm. În afară de cuptorul amintit, în partea de SV se afla o vatră de foc, deschisă, de formă ovală, cu diametrul lung de 1,15 m și cel scurt de 1,05 m. Dimensiunile bordeiului erau de 3,90 × 3,50 m. Ca inventar acesta conținea numeroase fragmente de ceramică din sec. II-III, o strachină și opt vase borcan din pastă ciment lucrate la roată, din sec. IV p.Chr. pe baza cărora am datat și locuința.

¹ Ursachi 1969, 327-337.

În afară de locuințe s-au mai cercetat și patru gropi cu resturi menajere, care pot fi datate în sec. IV p.Chr.; Gr. 1, 5, 12 și 13 în care s-au descoperit mai multe fragmente de vase borcan din pastă ciment. Toate gropile aveau forma cilindrică cu pereții bine fasonați.

Săpăturile întreprinse în cursul anului 1966, într-o așezare carpică din secolele II-III p.Chr., au cuprins și un sondaj efectuat în punctul *La Izvoare* sau *La Pârâu*. În acest loc s-a trasat o secțiune (SIII/1966) cu dimensiunile de $10 \times 1,50$ m care a avut ca scop controlarea unei mici zone afectată de exploatarea lutului pentru construcții (Fig. 1).

Cercetarea a pus în evidență mai multe niveluri de locuire date în epoca bronzului, prima epocă a fierului, epoca dacică, sec. VI-VII p.Chr. și epoca medievală. Alături de materialele ceramice care aparțin acestor epoci, s-au descoperit și două morminte de înhumatie, orientate VSV-ESE. Faptul că nu s-a găsit nici un obiect de inventar la cele două morminte, iar din punct de vedere stratigrafic era foarte greu de stabilit din ce strat pornesc gropile lor, cele două complexe funerare nu au putut fi date la vremea respectivă. Presupunem atunci, că ar aparține unui nivel mai vechi, respectiv, primei epoci a fierului.

În anii următori, cercetările au continuat în alte puncte ale stațiunii, acolo unde se aflau așezările din perioada eneolitică, sec. II-III p.Chr., evul mediu, precum și cele două necropole corespunzătoare civilizației carpice.

În ultimul timp, odată cu accelerarea procesului de distrugere a acestei zone, prin rupturile repetate și micșorarea suprafeței de cercetare, am luat hotărârea de a relua cercetările în acest punct, mai ales că aveam convingerea că cele două morminte nu erau singure și deci trebuiau, la rândul lor, să fie date. În acest fel, în cursul anului 1990, odată cu campania de cercetări și delimitare a celei de a doua necropole dacice de aici, s-a trecut la salvarea, din punct de vedere științific, a zonei afectate de rupturile de teren. Prima secțiune trasată a fost notată cu SII, fiind orientată pe direcția SSE-NNV, perpendiculară pe buza rupturii de pământ, intersectând secțiunea veche, din 1966, care a trebuit să o notăm, acum, cu SI, într-un unghi destul de larg. Dimensiunile acesteia, destul de modeste, de $8,50 \times 2$ m, au fost legate de puținul timp și relativ mica suma de bani pe care o mai aveam la dispoziție în campania acestui an. Totuși, rezultatele au fost semnificative, în sensul că au fost descoperite, pe lângă alte materiale din diferite epoci, trei morminte de înhumatie, din care unul cu inventar specific sec. IV p.Chr. (cultura Sântana de Mureș). La numerotarea mormintelor nu am ținut seama de cele două complexe descoperite în 1966, datorită faptului că nu aveam, încă, siguranța că aparțin aceleiași epoci².

Cea de a doua etapă de explorare a necropolei din sec. IV p.Chr. a continuat până în anul 2004, cercetându-se întreaga zonă.

Au fost descoperite 102 morminte din care 87 de înhumatie și 15 de incineratie. Dintre înhumați, 30 au avut inventar, iar dintre cei incinerati doar cinci. Restul de 10 incinerati au avut doar urna sau fragmente din ea.

La înhumați s-au descoperit următoarele piese de inventar: piepteni din os, catarama din fier, bronz și argint, mărgelă, fibule din fier și bronz, silex, verigi din fier și bronz, fusaiole din lut, cuțite din fier, pietricele, ace de păr, pandantive, cârlige de undiță, piepteni din os, brățări, scoabe, pinteni din fier. De asemenea, vase de ceramică: căni (cânițe), vase borcan lucrate la mână sau la roată, castroane, străchini, boluri, amfore, fructiere, cupe, vase tip urnă, pahare, urcioare etc.

Orientarea mormintelor de înhumatie era: 29 – VNV-SSE; 1 – ENE-VSV; 16 – VSV-ENE; 16 – V-E; 13 – N-S. Restul mormintelor erau deranjate sau reînhumate (11), iar 15 erau de incineratie. Pe adâncimi situația se prezintă astfel: 25 de morminte au fost descoperite până la -1 m, 22 până la 1,50 m, 39 până la 2 m, 15 până la 3 m și 1 peste 3 m (3,05 m).

În concluzie putem spune că în sec. II-III p.Chr. aici exista o comunitate a dacilor liberi care prin sistemul de habitat, prin materialul arheologic și prin alte elemente de natură spirituală, constituie o continuare a populației dacice din perioada clasică, de unde se trag și rădăcinile ei. Alte elemente legate de ritul și ritualurile de înmormântare vor fi cunoscute odată cu prezentarea celor două necropole din această perioadă. Putem consemna o importantă influență și din Provincie. Un singur vas descoperit într-o groapă (Gr. 9), poate indica și o prezență foarte slabă a populației sarmatice. În acest context, putem spune că până la apariția unei populații de factură germanică, reprezentată de cultura Sântana-Cerneahov, care cuprinde aproape întreg secolul IV p.Chr., populația locală dacică a fost singura care locuia această zonă, în secolele II-III p.Chr.

Așezarea dacilor liberi din punctul *La Izlaz* a încetat să mai existe în sec. IV p.Chr. Acest lucru este documentat de faptul că la marginea așezării, în zona unde s-au descoperit mai multe gropi de provizii sau cu resturi menajere, a apărut o necropolă birituală ce poate fi atribuită culturii Sântana de Mureș-Cerneahov, cercetată în întregime în anii 1990-2004. Trebuie să menționăm faptul că în această zonă nu s-au mai descoperit locuințe sau alte complexe închise din sec. II-III p.Chr., cu excepția amintită deja, a unor gropi la marginea estică a necropolei și cea vestică a așezării din sec. II-III p.Chr. (Pl. 1-5).

² Ursachi 1994, 261-278.

Menționăm, de asemenea, că în spațiul cercetat din așezarea dacilor liberi nu au apărut complexe de locuire aparținând sec. IV p.Chr., situație firească în condițiile existenței în zonă a unui cimitir din aceeași perioadă. Cele câteva fragmente ceramice din sec. IV p.Chr. descoperite în această zonă provin, după cât se pare, fie din necropola amintită, fie din așezarea corespunzătoare care suprapune pe cea din sec. II-III din punctul *La Izvoare Nord*. Aici au apărut mai multe complexe de locuire din sec. IV p.Chr., printre care două locuințe adâncite, câteva gropi cu resturi menajere și o cantitate mai mare de ceramică. Suprafața relativ restrânsă cercetată nu ne îngăduie să vorbim de o intensitate de locuire în această perioadă, dar existența unui cimitir cu peste 100 de morminte presupune o comunitate de oameni destul de serioasă. Cele câteva fragmente ceramice din așezarea *La Bisericuță II* nu pun problema unei locuiri intense în această perioadă.

Apariția unei necropole din sec. IV p.Chr. la marginea așezării din sec. II-III p.Chr. în punctul *La Izlaz* este destul de semnificativă din punctul de vedere al succesiunii așezărilor din această zonă. Este sigur că apariția acestei necropole a însemnat și părăsirea așezării anterioare, fie că aceasta s-a realizat instantaneu, odată cu venirea noilor locuitori, fie că începutul necropolei corespunde unei coabitări între aceste două populații, care însă, nu mai putea să continue în condițiile în care necropola se întindea pe o suprafață din ce în ce mai mare, iar populația locală continua să-și îngroape morții în cele două necropole existente la mică depărtare, pe podul terasei. Această coabitare însă, nu poate fi probată cu materiale specifice dacilor liberi prezente în necropola din sec. IV și nici cu o prezență masivă sau cât de cât substanțială în așezarea din sec. II-III din punctul *La Izlaz*. Este sigur, însă, că în așezarea din punctul *La Izvoare Nord*, deci la circa 150-200 m N de necropolă, se află așezarea noilor veniți, suprapunând pe cea a dacilor liberi. (Pl. 6-12). Este greu de spus dacă este vorba de o coabitare a celor două populații sau o înlocuire totală. Unde și când au putut pleca dacii liberi de aici? Este greu de spus și de argumentat în condițiile în care celelalte așezări din apropiere nu pot fi datate precis în sec. IV p.Chr., iar alte așezări din sec. IV-V nu au fost, deocamdată, descoperite. Cea mai apropiată descoperire din perioada ulterioară celor câteva așezări de pe Valea Siretului, din sec. IV p.Chr., care aparțin culturii Sântana-Cerneahov, este cea de la Roman, din cartierul N. Bălcescu. Aici fiind vorba de un mormânt gepidic din sec. V-VI p.Chr.³.

Dacă pentru începutul așezărilor din sec. IV p.Chr. în cele trei puncte prezentate în această lucrare avem relativ puține elemente datorate, în special suprafețelor restrânse cercetate, pentru aproape întreg acest secol sunt numeroase descoperiri de obiecte, care ne vorbesc de o intensă locuire în necropola amintită, care a fost cercetată în întregime. Suprafețele restrânse, mai ales în așezarea din punctul *La Izvoare Nord*, cercetate până în prezent, nu au reușit să aducă elemente suficiente privitoare la nivelul de viață al populației care locuia aici în acest secol. Mai important ni se pare, însă, descoperirea la doar doi kilometri spre sud a unui tezaur de monede romane, acumulat în a doua jumătate a sec. al IV-lea p.Chr., care după constatările făcute a fost îngropat la sfârșitul acestui secol, provocat de presiunile exercitate de populația hunică în mișcare⁴. Este probabil și momentul în care putem vorbi de încetarea locuirii în toată această zonă, ne referim, evident la așezările din cultura Sântana de Mureș.

Toate elementele acestei culturi, cu un puternic specific daco-roman (care a stat la baza formării acestei culturi și populații), provin, mai ales, din studiul ceramicii de tip ciment, lucrată la roată, care este atât de prezentă în așezările din Provincie, încă din secolele II-III p.Chr. Pentru populația locală din Moldova această ceramică apare doar odată cu purtătorii culturii Sântana de Mureș, în sec. IV p.Chr. la care se adaugă și elemente noi aduse de populația germanică în mișcare, precum și a celei locale din zonă. În acest conglomerat de elemente constitutive, nu lipsesc nici materialele de import romane, în special, amfore și diverse obiecte de podoabă. Abordări mai ample se vor face odată cu publicarea necropolei din această perioadă.

Bibliografie

- Dumitrescu, V. 1934, *Une tombe de l'époque des migrations des peuples, près de Roman (Moldavie)*, RIR 4, 76-81.
Mihăilescu Bârliba, V., Ursachi, V. 1989, *Tezaurul de monede romane descoperit la Traian, jud. Neamț*, ArhMold 12, 117-130.
Ursachi, V. 1969, *Piese de harnașament descoperite în așezarea daco-carpică de la Săbăoani*, MemAntiq 1, 327-337.
Ursachi, V. 1994, *Necropola din sec. IV p.Chr. descoperită la Săbăoani, jud. Neamț*, MemAntiq 19, 261-278.

³ Dumitrescu 1934, 76-81.

⁴ Mihăilescu-Bârliba, Ursachi 1989, 117-130.

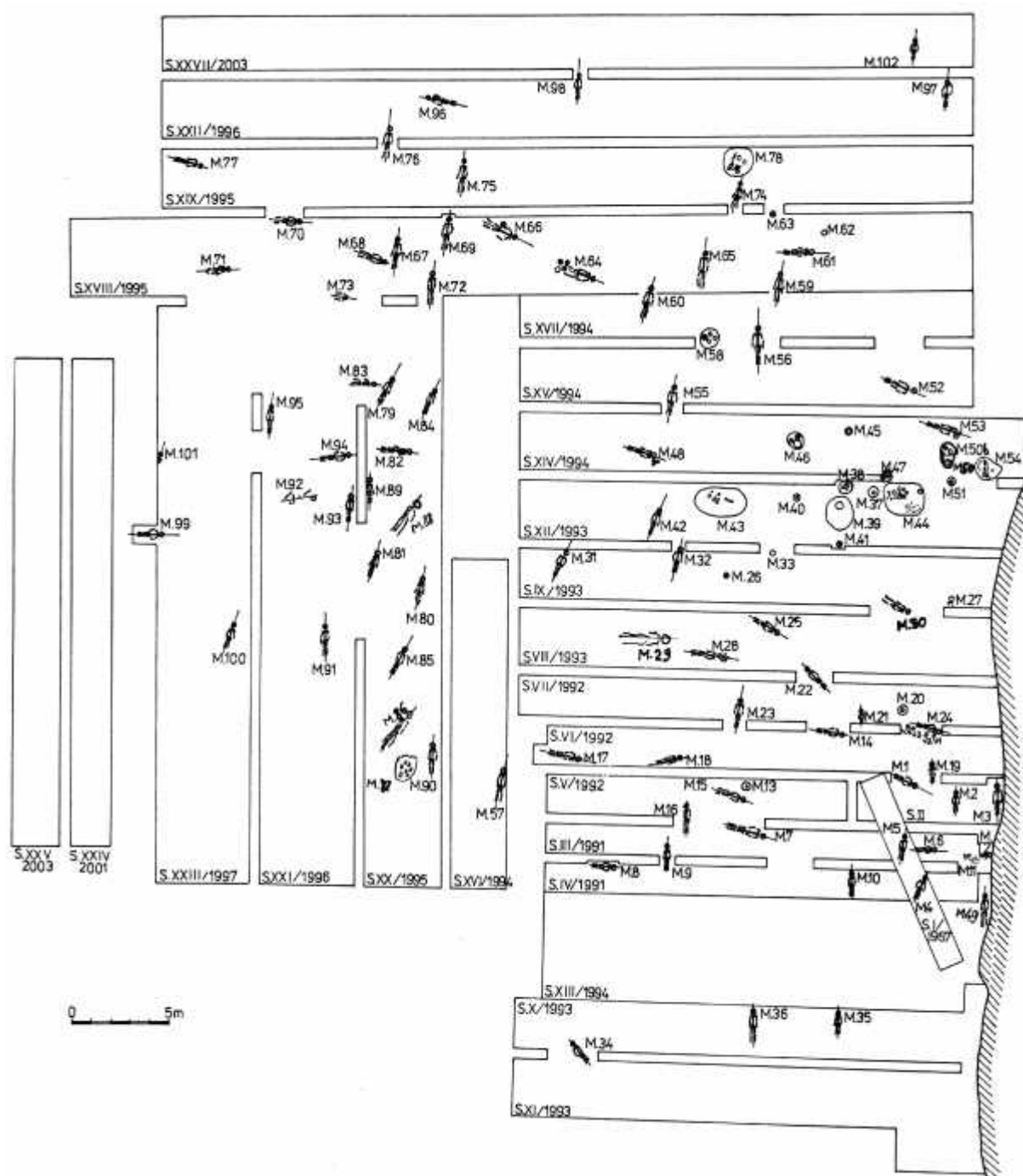
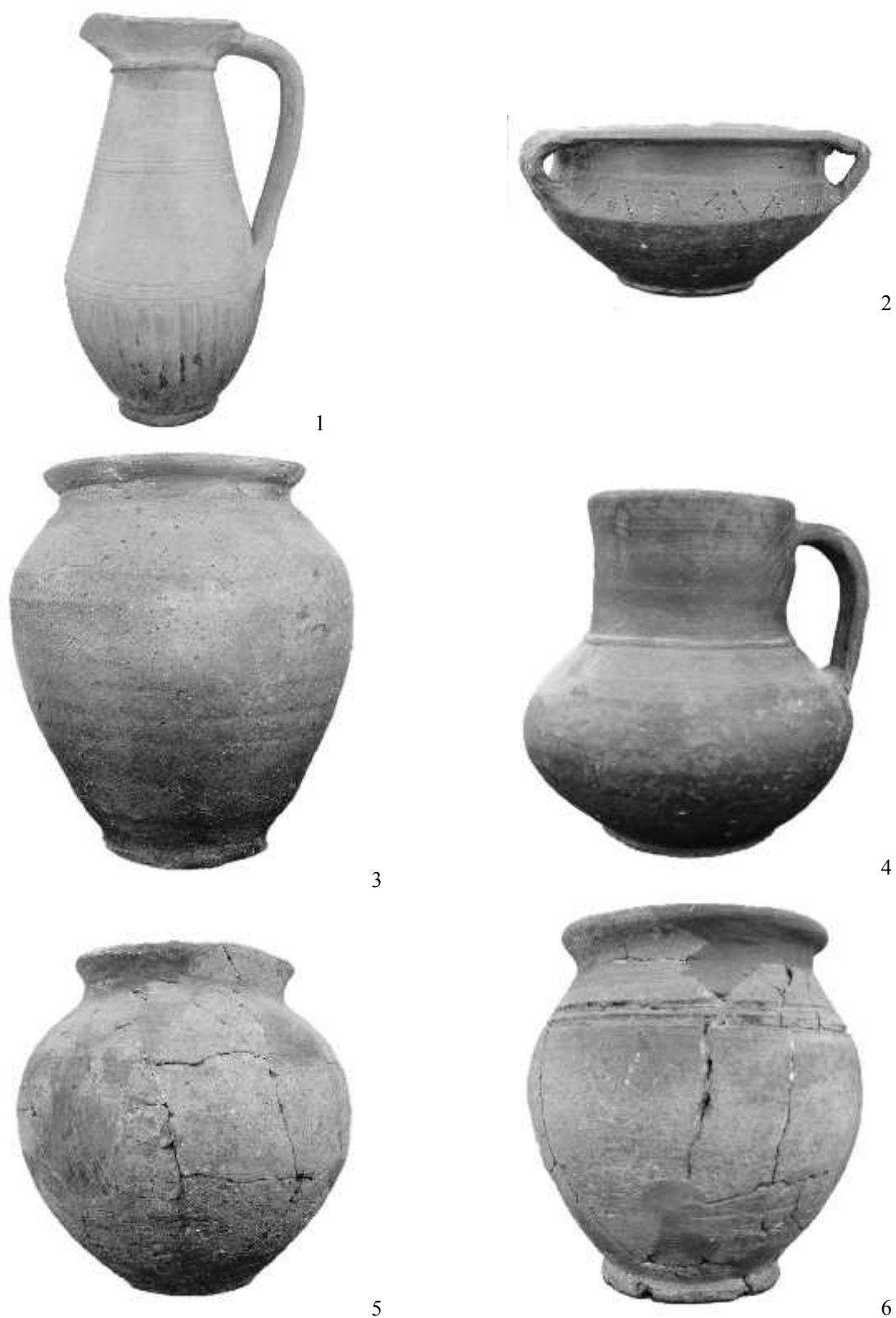

Fig. 1. Necropola din sec. IV p.Chr. de la Săbăoani
 Fig. 1. The 4th century A.D. necropolis from Săbăoani

Pl. 1. Ceramica din necropola sec. IV p.Chr. de la Săbăoani
Pl. 1. Pottery from the Săbăoani necropolis (4th century A.D.)

1

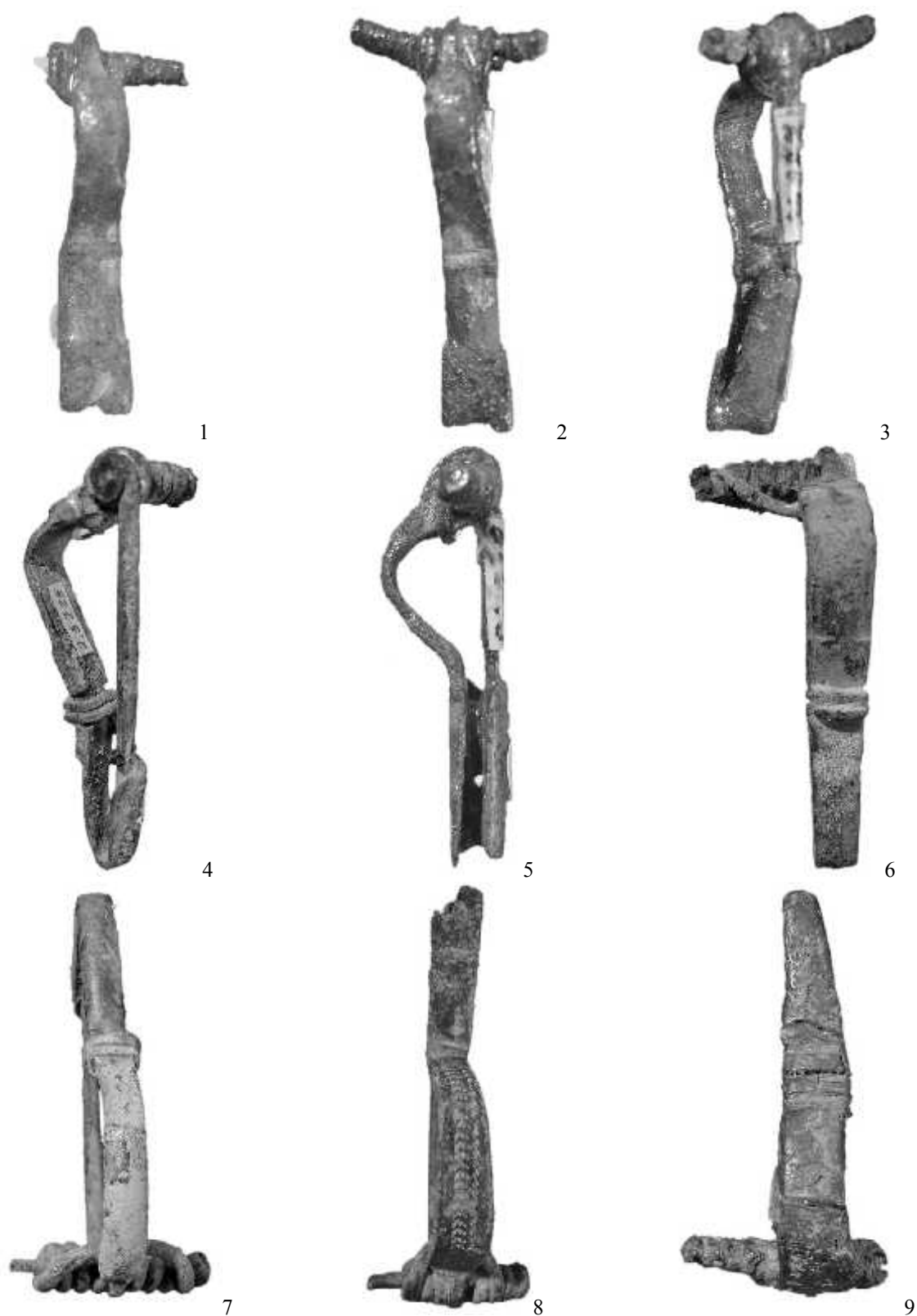

2

3

Pl. 2. Ceramica din necropola sec. IV p.Chr. de la Săbăoani
Pl. 2. Pottery from the Săbăoani necropolis (4th century A.D.)

Pl. 3. Fibule de bronz din necropola sec. IV p.Chr. de la Săbăoani
Pl. 3. Bronze fibulae from the Săbăoani necropolis (4th century A.D.).

1

2

3

4

5

6

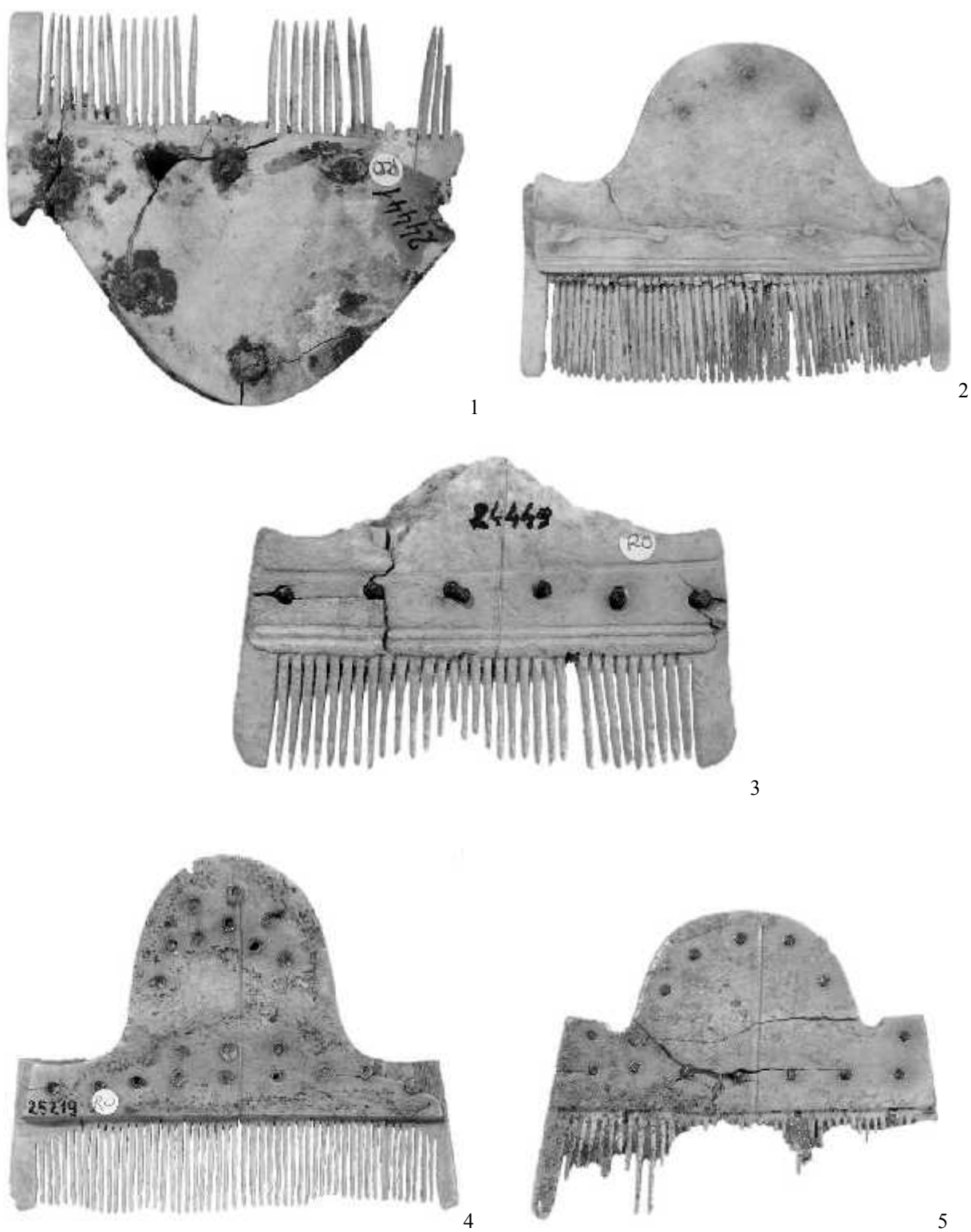

7

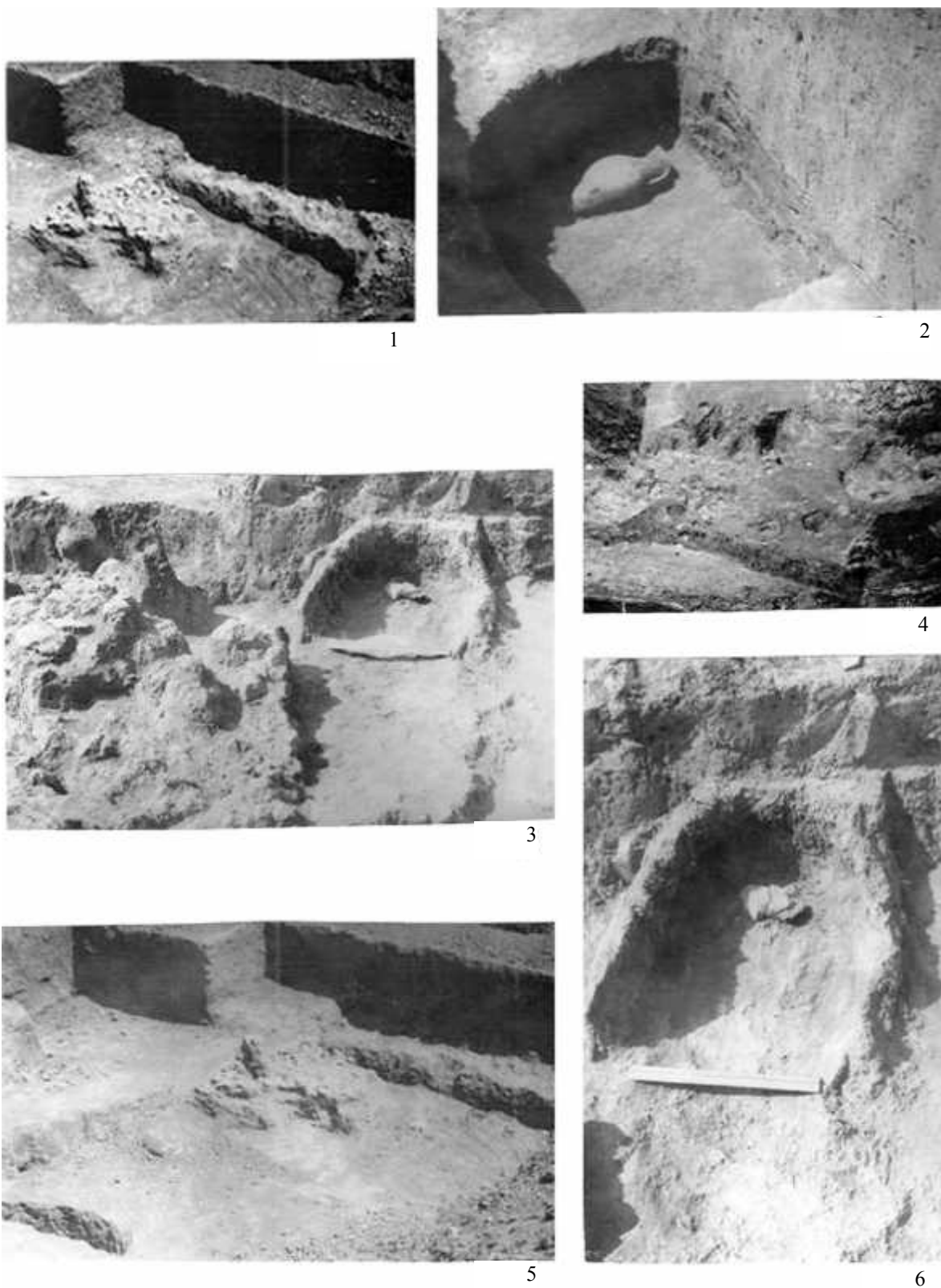

8

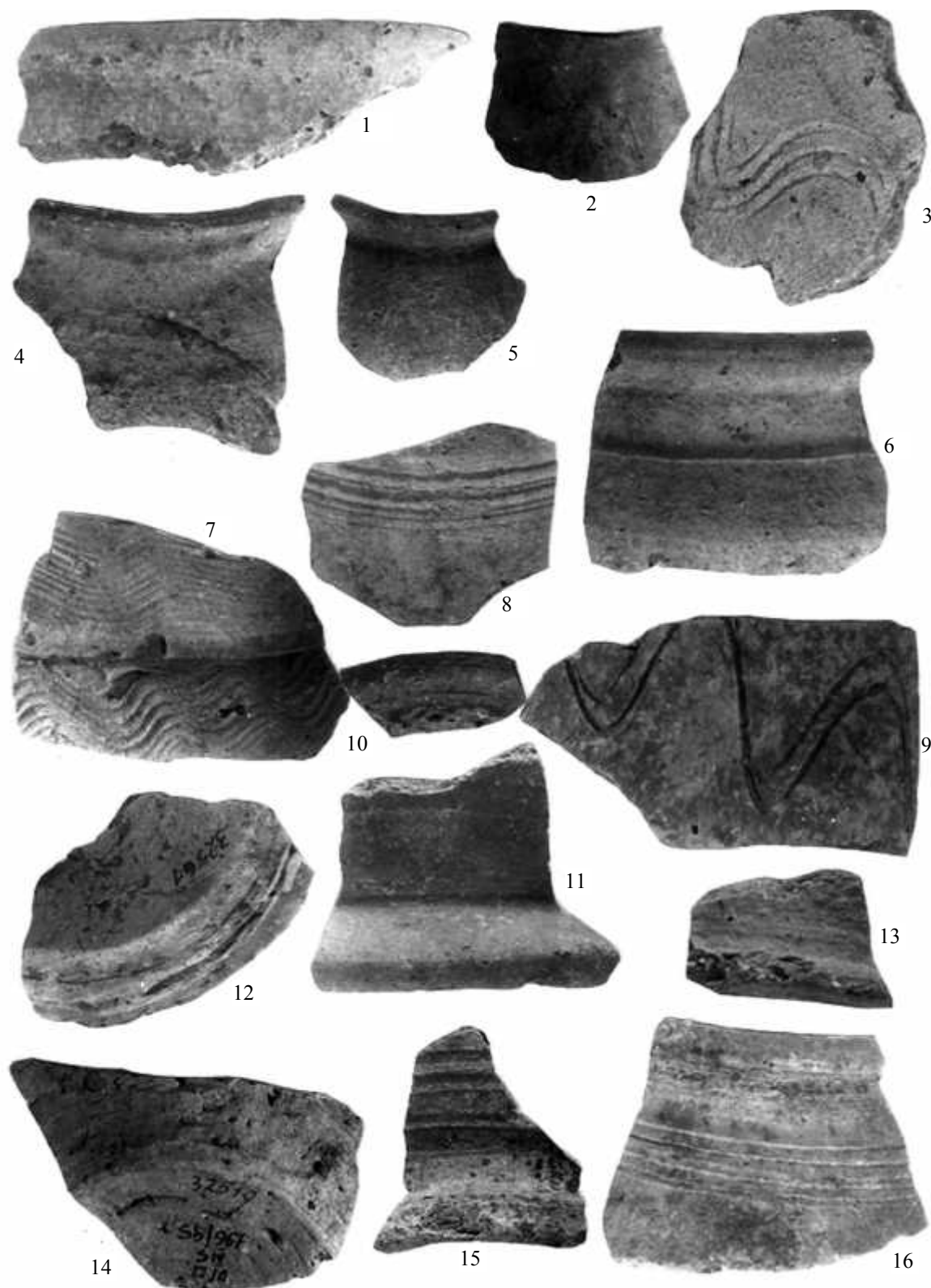
Pl. 4. Obiecte de podoabă (mărgele) din necropola sec. IV p.Chr. de la Săbăoani
 Pl. 4. Beads from the Săbăoani necropolis (4th century A.D.).

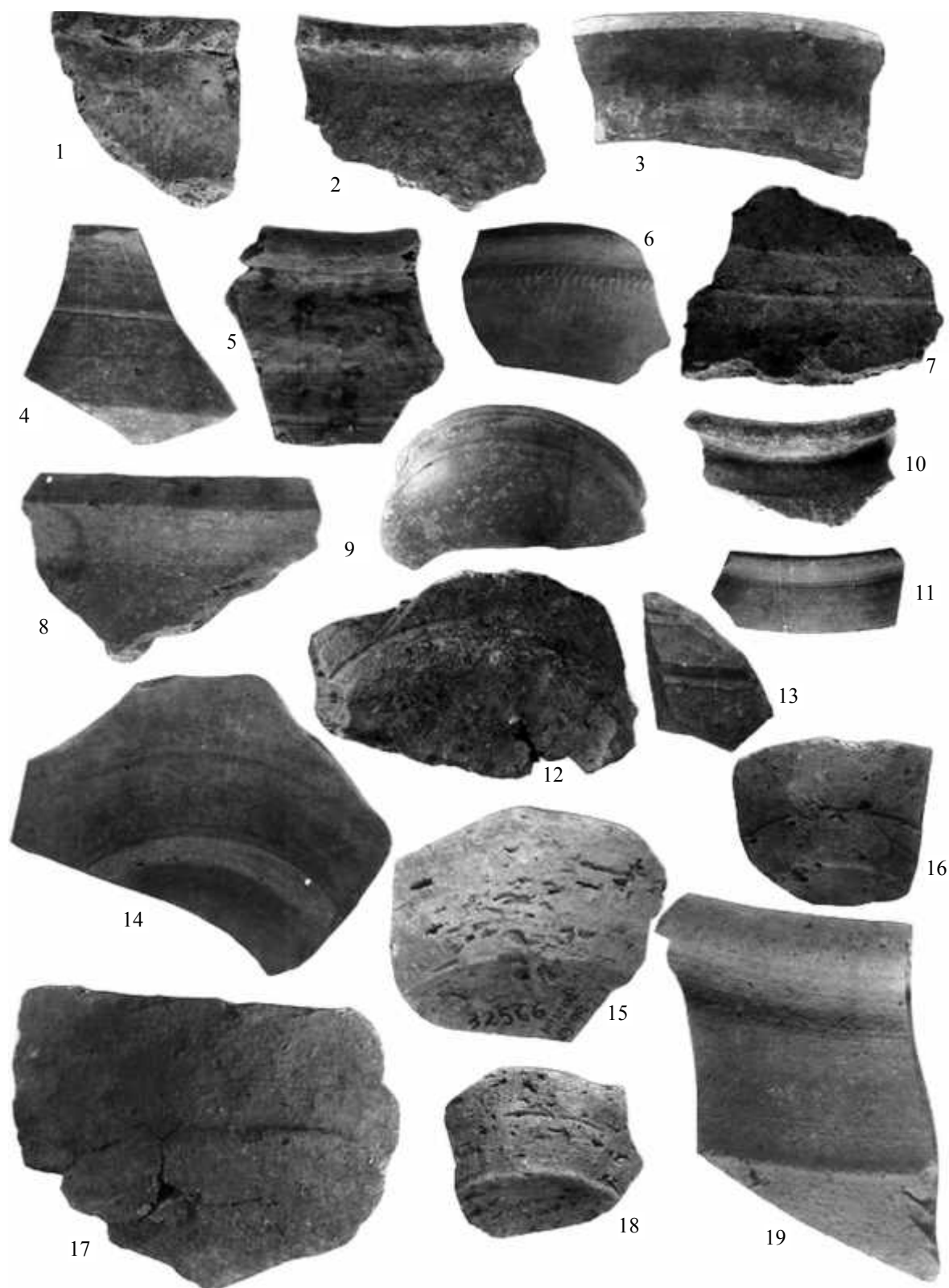
Pl. 5. Piepteni de os din necropola sec. IV p.Chr. de la Săbăoani
Pl. 5. Bone combs from the Săbăoani necropolis (4th century A.D.).

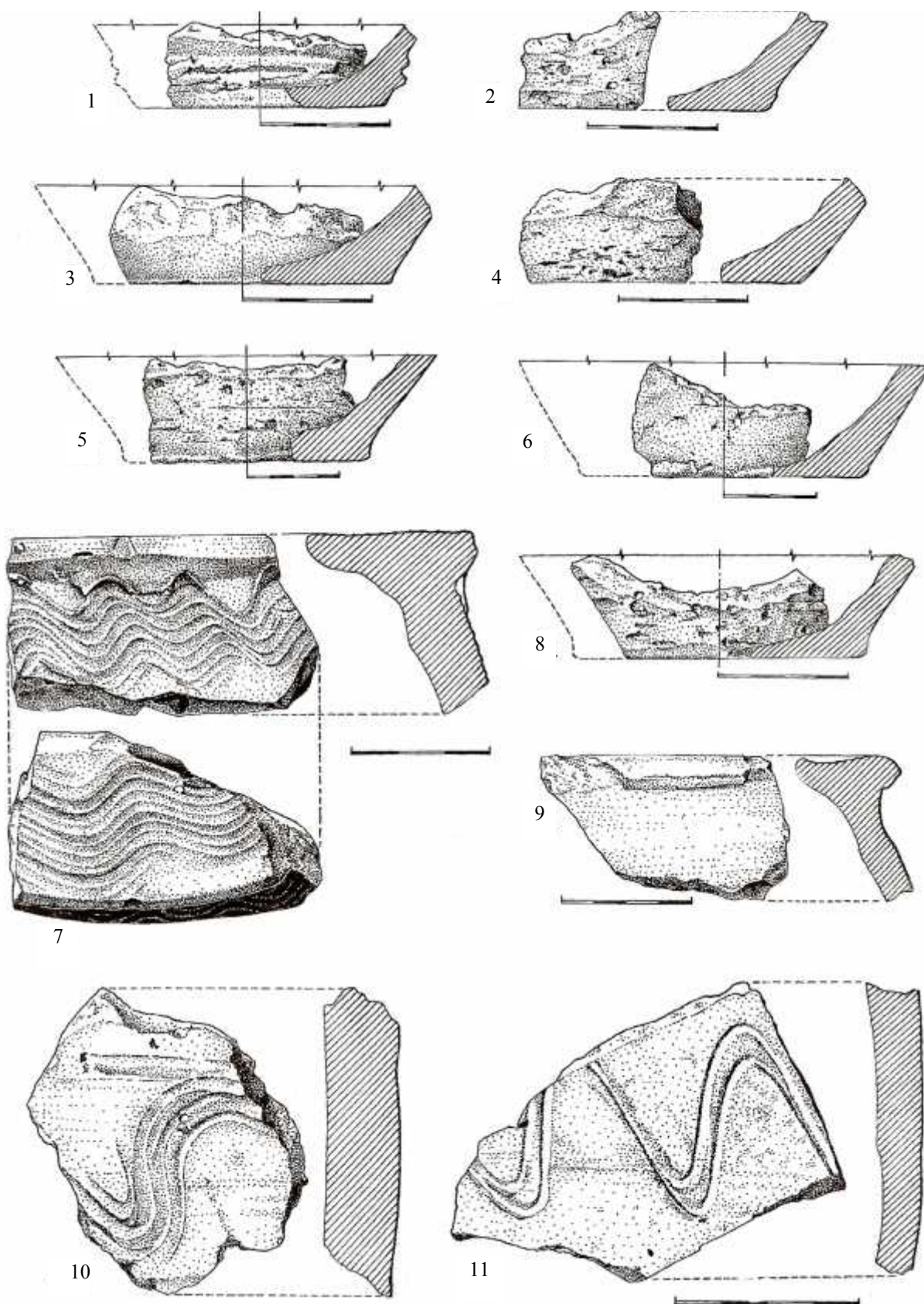
Pl. 6. Aspecte de săpături din aşezarea sec. IV p.Chr. de la Săbăoani
 Pl. 6. Images from the archaeological excavations in the settlement
 from Săbăoani (4th century A.D.).

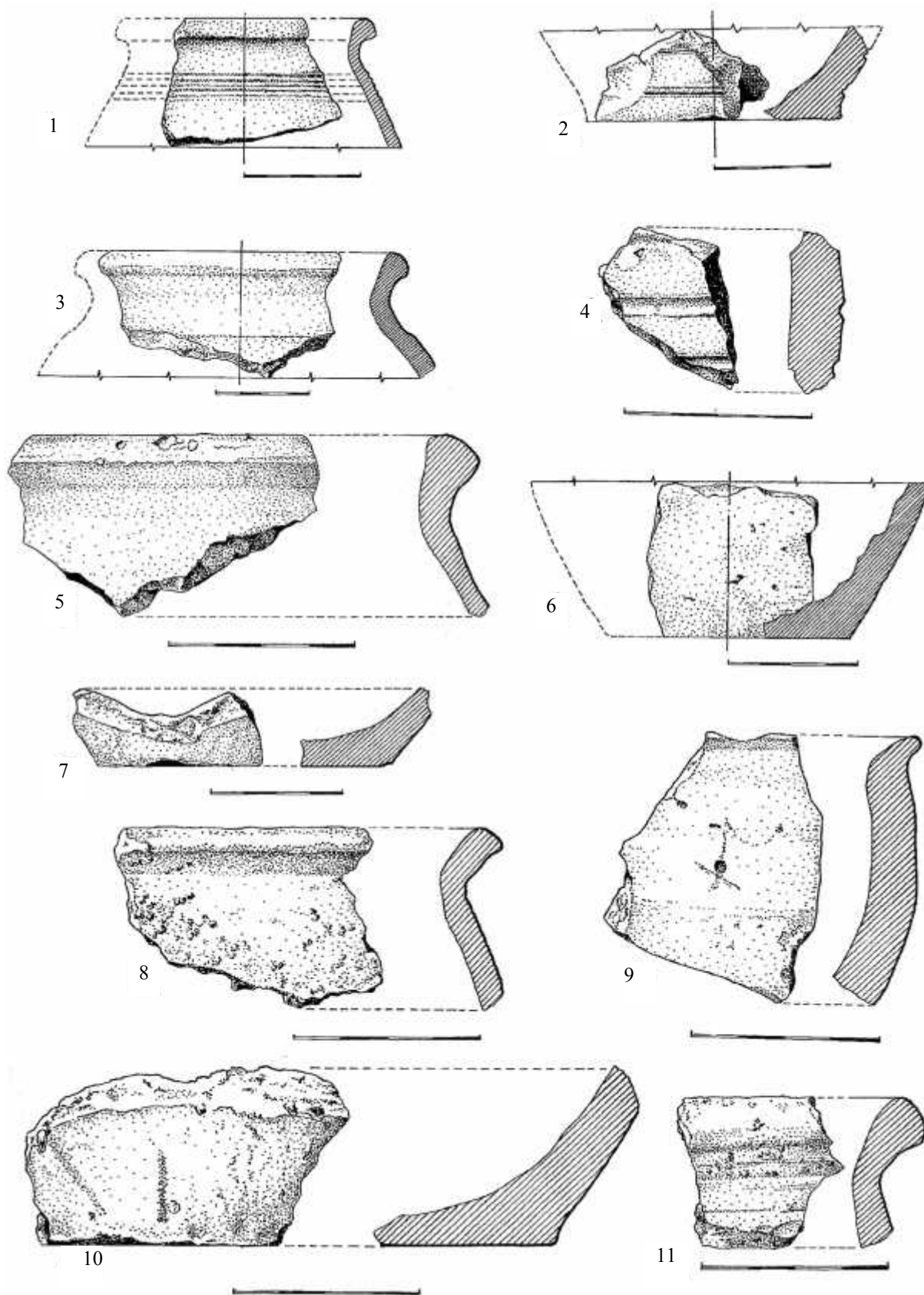
Pl. 7. Ceramică sec. IV p.Chr. din așezarea de la Săbăoani
Pl. 7. Pottery from the Săbăoani settlement (4th century A.D.).

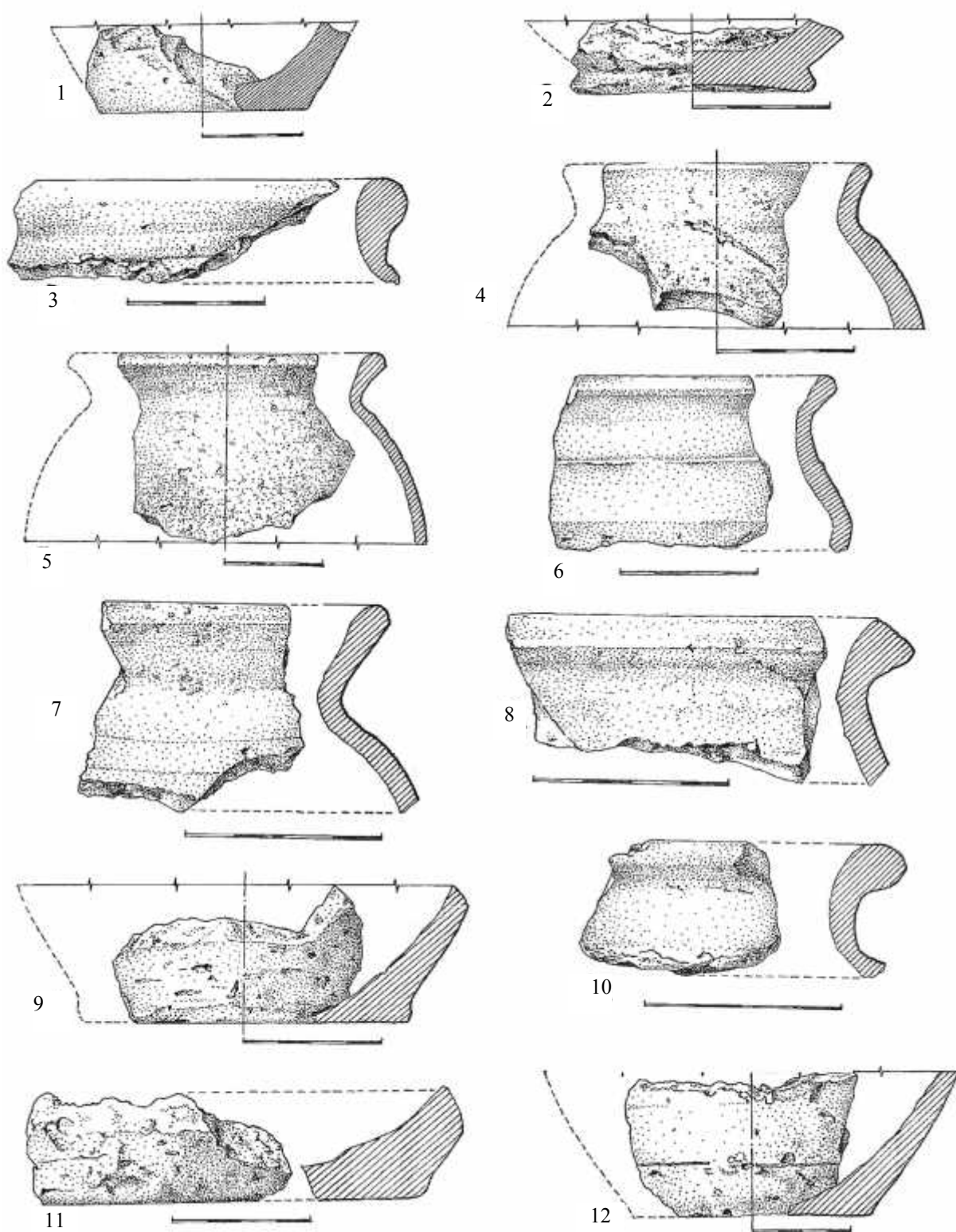
Pl. 8. Ceramică sec. IV p.Chr. din aşezarea de la Săbăoani
Pl. 8. Pottery from the Săbăoani settlement (4th century A.D.).

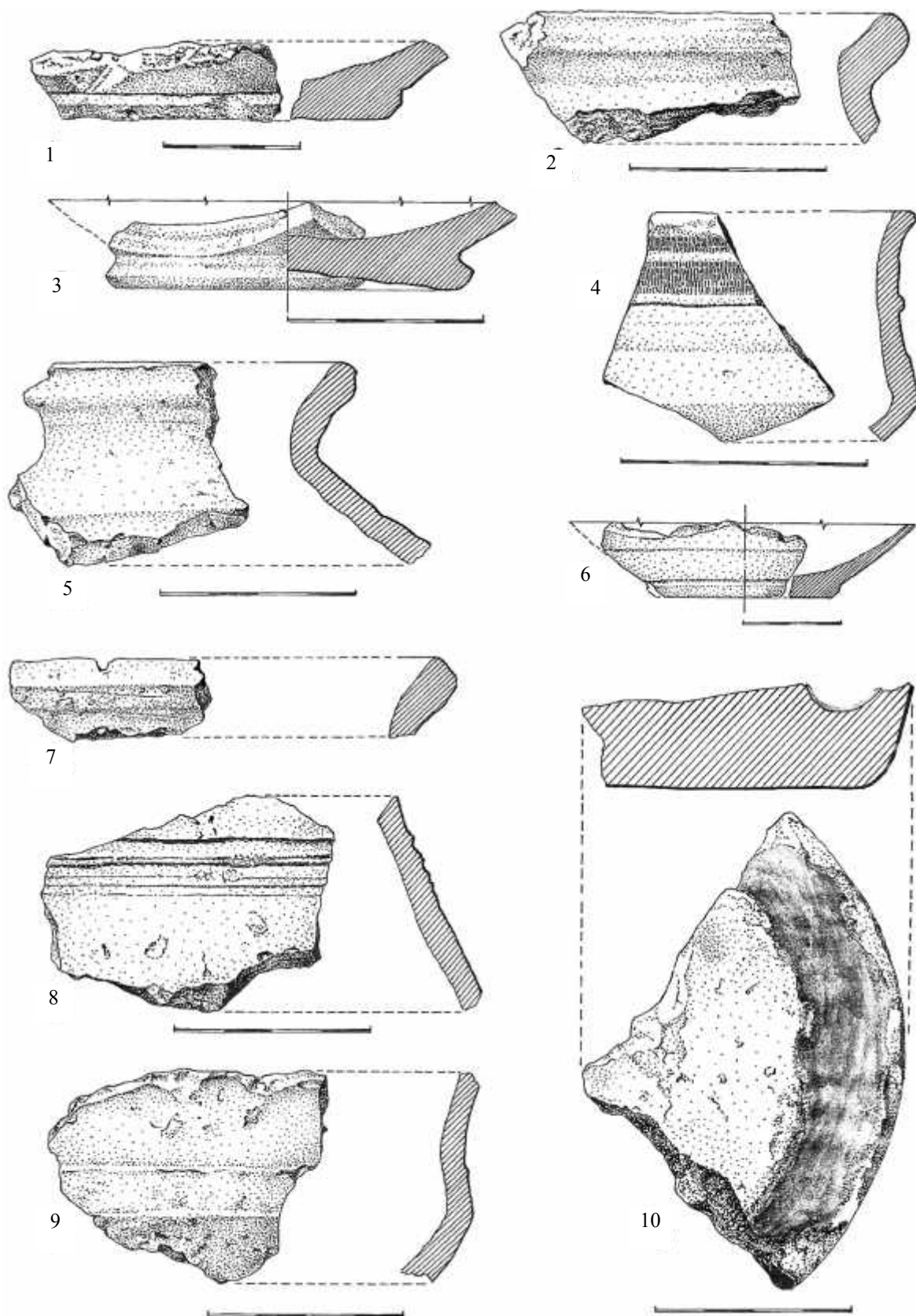
Pl. 9. Ceramică sec. IV p.Chr. din așezarea de la Săbăoani
Pl. 9. Pottery from the Săbăoani settlement (4th century A.D.).

Pl. 10. Ceramică sec. IV p.Chr. din așezarea de la Săbăoani
 Pl. 10. Pottery from the Săbăoani settlement (4th century A.D.).

Pl. 11. Ceramică sec. IV p.Chr. din așezarea de la Săbăoani
 Pl. 11. Pottery from the Săbăoani settlement (4th century A.D.).

Pl. 12. Ceramică sec. IV p.Chr. din aşezarea de la Săbăoani
 Pl. 12. Pottery from the Săbăoani settlement (4th century A.D.).